

Rapport 2008:83

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Röjningsrösen vid Hagstigen Västra

RAÄ 172
Olivehult 10:3
Kristbergs socken
Motala kommun
Östergötlands län

Petter Nyberg

Röjningsrösen vid Hagstigen Västra

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	6
Metod och dokumentation	6
Resultat och tolkning	6
Åtgärdsförslag	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar	9
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	10

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

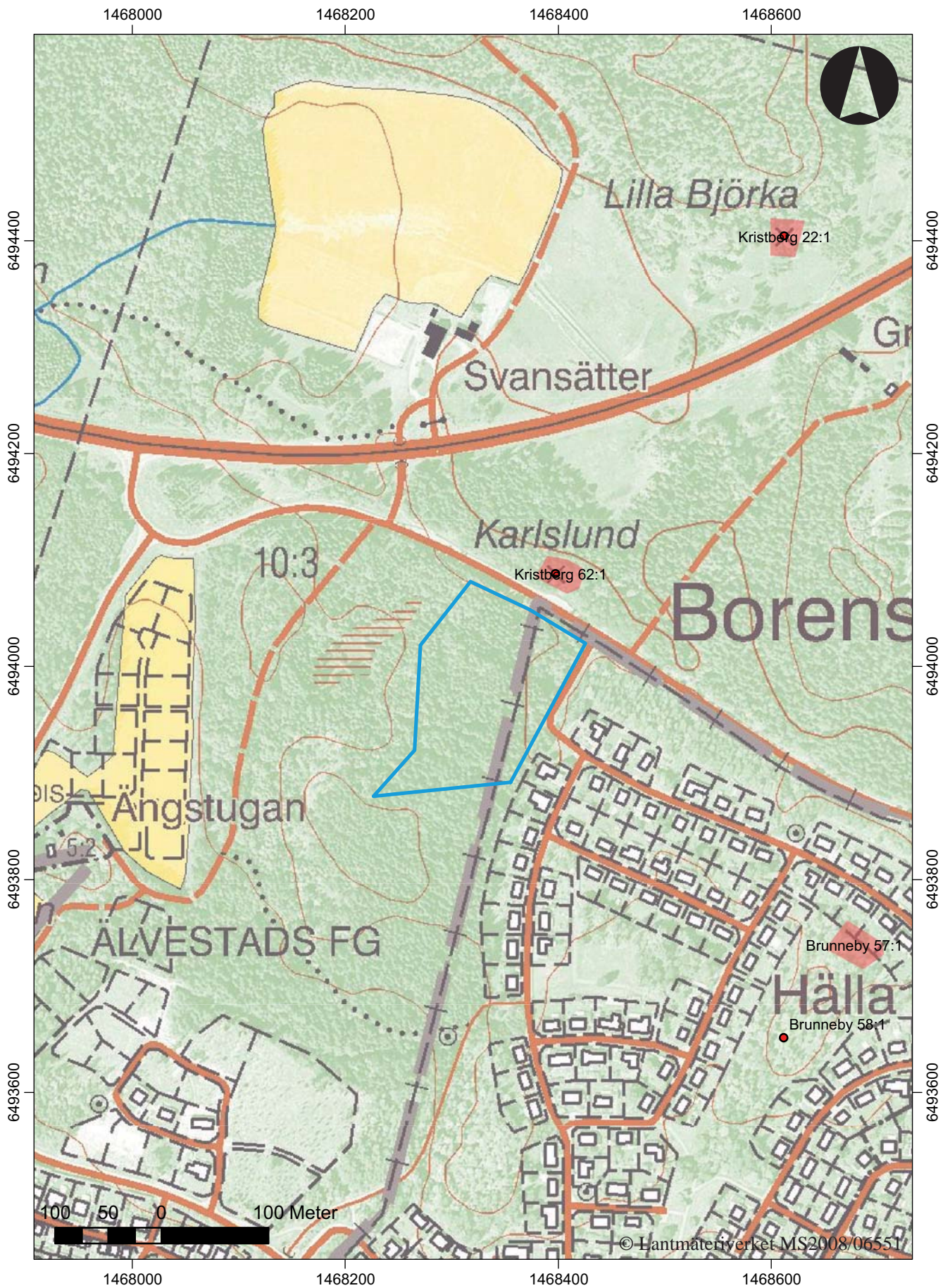
Under juni 2006 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 vid Hagstigen Västra i Borensberg. Den arkeologiska utredningen föranleddes av detaljplanläggning för småhusbebyggelse. Utredningen utfördes i fält i form av inventering av exploateringsområdet samt sökschaktsgrävning.

Vid besiktningen av området påträffades ett 130 x 25 m (N-S) stort röjningsröseområde, med tio odlingsrösen av sentida karaktär. Rösena mättes in med hjälp av GPS. Strax väster om röjningsröseområdet framkom vid schaktningarna ett ca 70 x 40 m (NÖ-SV) stort stenfritt område. Den södra begränsningen av detta område är osäker. Möjligen rör det sig om ett område röjt från sten. Den äldre Ekonomiska kartan från 1948 och Häradsekonomiska kartan från 1868-77 visar inga odlingsytor som kan knytas till rösena.

I övrigt påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Petter Nyberg
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Under juni 2006 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 i Borensbergs samhälle. Utredningen föranleddes av detaljplanläggning för småhustomter i området Hagstigen Västra, Kristbergs socken, Motala kommun. Detaljplanen berörde ett område på ca 19 500 m².

Den arkeologiska utredningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län. Uppdragsgivare var Motala kommun, kommunledningskontoret/stadsbyggnad, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska utredningen samt skrivandet av rapporten var Petter Nyberg.

Områdesbeskrivning

Tätorten Borensberg är belägen i randzonen mellan Östergötlands två landskapstyper; den öppna odlade slätten i söder och den skogrika delen i norr. I den senare har bergsbruket varit en viktig näring. I norr och söder, invid sjön Boren är den dominerande jordarten morän. Strax öster därom förekommer finmo och lera. Det sistnämnda märks tydligt i landskapet i form av öppen åkermark.

Inom tätorten Borensberg finns flera föremålsfynd som kan dateras till stenålder. Fynden finns på båda sidor av Motala ström. Vid platsen för vattenverket vid Olivehult påträffades i samband med dess uppförande en skafthålsyx (RAÄ 55, Brunneby sn). 1946 hittades en båtyxa (RAÄ 60, Brunneby sn) på Klakorps ägor strax intill nu nedlagda polisstationen. Enligt uppgift har även flera stenyxor (RAÄ 61, Brunneby sn) hittats ca 300 m öster om bron på Motala Ströms norra sida. Dessa yxor som förvarades hos en privatperson hade vid inventeringen 1980 förkommit. På 1930-talet påträffades flera flintredskap (RAÄ 103, Brunneby sn) i samband med ett villabygge. Det ska bli att ha rört sig om dolkar och skärar. Söder om strömmen har en skafthålsyx upphittats vid Borens strand intill Strandbaden (RAÄ 50, Brunneby sn). Strax norr därom finns en boplats (RAÄ 48, Brunneby sn) som saknar känd begränsning. Boplatsen har inte undersökts eller daterats. Ytterligare lämningar från stenålder finns längre österut i form av en fyndplats för flinta och skärvsten (RAÄ 108; Feldt 2003 med anf litt). Cirka 700 meter nordväst om det nu aktuella området är en fornlämningsliknande lämning i form av en hög (RAÄ 61, Brunneby sn) belägen.

Från nyare tid finns flera kända lämningar inom tätorten Borensberg. Det rör sig om torplämningar, gårdar och odling i form av t ex bebyggelseämningen Gråhalla (RAÄ 57, Brunneby sn) och nu försvunna röjningsrösen (RAÄ 126 och 127, Brunneby

sn). Vid Västanå finns ett kalkbrott (RAÄ 47, Brunneby sn). Spåren av kommunikationer finns i form av alstenar längs kanalen (RAÄ 97 och 98, Brunneby sn), en milstolpe (RAÄ 1, Kristbergs sn), en väghållningssten (RAÄ 71, Brunneby sn) och stenvalvsbron (RAÄ 100, Brunneby sn) över Motala Ström som uppfördes 1797 (Feldt 2003). Ungefär 40 m nordöst om det aktuella utredningsområdet finns bebyggelseämningar registrerade, bestående av en husgrund med sten- och cementsockel samt en källare (RAÄ 62, Kristbergs sn).

Under åren 2003-2005 har Östergötlands länsmuseum utfört arkeologiska utredningar etapp 2 respektive arkeologiska förundersökningar i samband med en fjärrvärmeutbyggnad inom Borensbergs samhälle. Ett flertal lämningar från såväl förhistoria som medeltid har framkommit där fornlämningar inte varit kända tidigare (Räf 2004; 2006; Björkhager i manus).

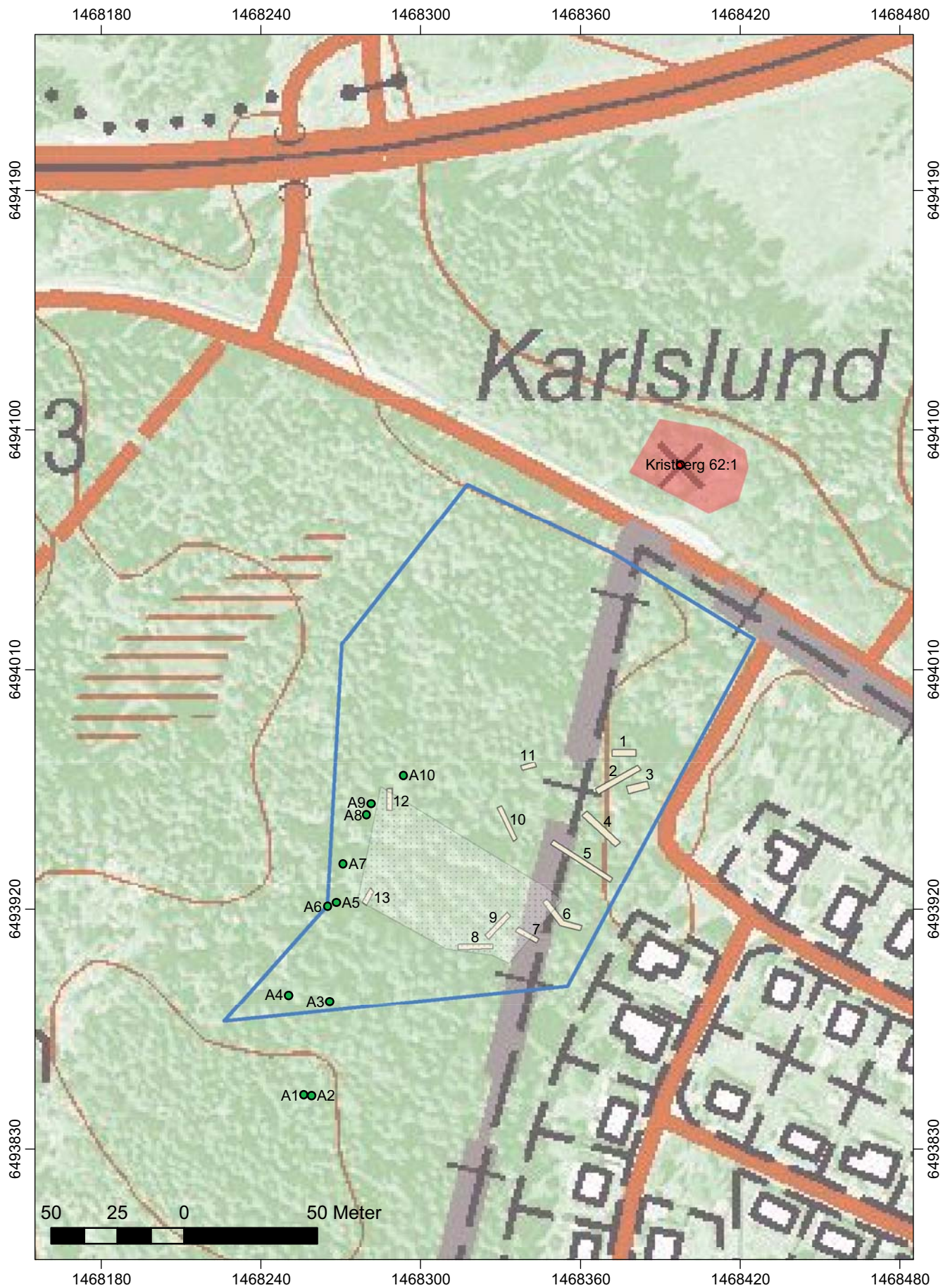
Vid undersökningarna år 2003 framkom kulturlager, härdrester och gropar. Lämningarna var koncentrerade till två områden i samhället: dels nära Hällagården i den centrala delen av samhället, dels på högre liggande nivåer i norra Borensberg. I korsningen Hällavägen/Bäverstigen påträffades en härdrest som daterats till äldre bronsålder (Räf 2004). När schaktningarna fortsatte på samma plats år 2004 påträffades ett kulturlager som sannolikt hör ihop med härden (Björkhager i manus).

På Holstens väg, öster om Tjällmovägen har påträffats kulturlager i två olika schakt varav det ena genom ett ¹⁴C-prov gav dateringen 1300-1400 e Kr. Vid Trädgårdsgatan i norra Borensberg påträffades två gropar vars fyllning bestod av sotig sand. Kolprov som togs har daterats till 1300-1395 e Kr. Dateringarna kan dels tolkas som indicier på senare övergiven gårdsbebyggelse i området under medeltid, dels som spår av aktiviteter längs med Husbyvägens gamla sträckning upp mot Östergötlands norra bergslag (Räf 2004).

Vid undersökningarna år 2004 påträffades en anläggning vid Rådjurstigen 12, Borensberg. Ett ¹⁴C-prov gav en datering till senneolitikum (Björkhager i manus).

Vid en arkeologisk utredning vid den fortsatta fjärrvärmeutbyggnaden i nordvästra delen av Borensberg framkom inget ytterligare av arkeologiskt intresse (Räf 2006).

Sammanfattningsvis visar den tidigare kända fornlämningsbilden tillsammans med resultaten från de utförda arkeologiska undersökningarna att både förhistoriska och medeltida lämningar förekommer i Borensberg. Inte minst gäller det området runt Hällagården samt de norra delarna av samhället – närområden till det aktuella utredningsområdet.

Figur 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan. Utredningsområdet är markerat i blått, den konstaterade sten-fria ytan markerad med prickar, gröna punkter är röjningsrösen, ljusa rektanglar är schakt. Skala 1:2000.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ge en bild av de kända fornlämningarnas karaktär och belägenhet samt presumtiva lägen för fornlämningar och kulturlämningar inom utredningsområdet. Utredningens resultat ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska utredningen omfattade två steg. Etapp 1 bestod av inventering i fält samt kart- och arkivstudier. Utredningens etapp 2 utfördes i form av sökschaktsgrävningar.

Utredningen kom att inledas med en kart- och arkivgenomgång. Kartstudierna med tyngdpunkt på äldre kartmaterial syftade till att ge en kulturhistorisk bakgrundsbild av landskapet. Därefter gjordes en inventering i fält av utredningsområdet. Eventuella lämningar som påträffades dokumenterades samt inmättes med GPS. I utredningens etapp 2 togs sökschakt upp med maskin på utvalda platser, lämpliga ur fornlämningssynpunkt. Dokumentation i form av inmätning och fotografering genomfördes.

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Resultat och tolkning

Vid inventeringen av området påträffades ett 130 x 25 m (N-S) stort röjningsröseområde, med tio odlingsrösen av sentida karaktär. Rösena mättes in med hjälp av GPS. Strax väster om röjningsröseområdet framkom vid schaktningarna ett ca 70 x 40 m (NÖ-SV) stort stenfritt område. Den södra begränsningen av detta område är osäker. Möjligen rör det sig om ett område röjt från sten. Den äldre Ekonomiska kartan från 1948 och Häradsekonomiska kartan från 1868-77 visar inga odlingsytor som kan knytas till rösena. Inga äldre kartor över området fanns att tillgå. Det påträffade röjningsröseområdet fick fornlämningsnummer RAÅ 172.

Totalt 13 sökschakt grävdes inom utredningsområdet (S1-S13). Sökschakten omfattade totalt 346 m². Inget av arkeologiskt intresse påträffades i sökschakten.

Åtgärdsförslag

Östergötlands länsmuseum anser att inga ytterligare arkeologiska åtgärder är nödvändiga inom utredningsområdet.

Referenser

Tryckta källor

Feldt A-C. 1993. *Kungs Norrby slottsruin. Fornlämning nr 9. Brunneby sn. Östergötland. Arkeologisk byggnadsdokumentation 1990-1991. Rapport. Arkivhandling. Östergötlands länsmuseum.*

Feldt A-C. 2003. *Ny fjärrvärme i Borensberg. Arkeologisk utredning etapp 1. Rapport 47:2003. Östergötlands länsmuseum.*

Räf E. 2004. *Borensbergs samhälle. Ny fjärrvärme. Arkeologisk utredning etapp 2 och arkeologisk förundersökning. Rapport 2004:46. Östergötlands länsmuseum.*

Räf E. 2006. *Ny fjärrvärme i nordvästra Borensberg. Arkeologisk utredning etapp 2. Rapport 2006:19. Östergötlands länsmuseum.*

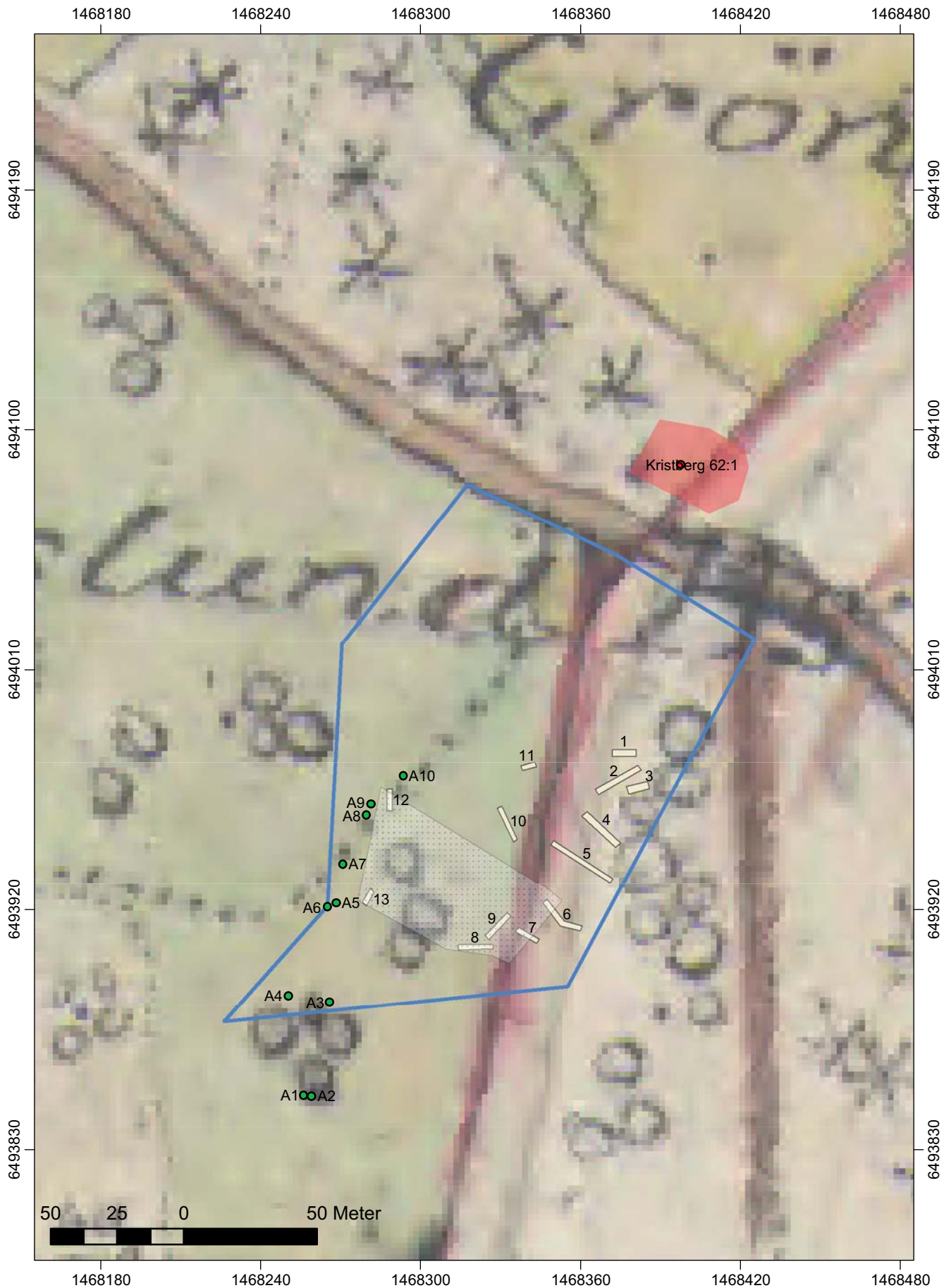
Otryckta källor

Björkhager V. Fjärrvärme i Borensberg. I manus.

Kartmaterial

Häradsekonomiska kartan 1868-1877, bladnamn Kristberg, rakid J112-55-16

Ekonomiska kartan 1948, Rikets allmänna kartverks arkiv, RAK, bladnamn Borensberg, rakid J133-8F8d50

Figur 4. Utdrag ur Häradsekonomska kartan från 1868-1877, rektifierad mot fastighetskartan. Utredningsområdet är markerat i blått, den konstaterade stenfria ytan markerad med prickar, gröna punkter är röjningsrösen, ljusa rektanglar är schakt. Skala 1:2000.

Tekniska uppgifter

Lokal	Hagstigen Västra
Fastighet	Olivehult 10:3
Socken	Kristbergs socken
Kommun	Motala
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ 172
Ekonomiska kartans blad	085 83 (8F 8d Borensberg)
Koordinater	X6493970, Y1468330 (mittpunkt)
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Beslutsdatum	2006-05-26
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
Länsstyrelsens dnr	431-6647-06
Länsmuseets dnr	198/06
Länsmuseets projektnummer	530478
Uppdragsgivare	Motala kommun
Kostnadsansvarig	Motala kommun
Projektledare	Petter Nyberg
Personal	-
Fältarbetstid	2006-06-20--21
Totalt undersöktes	346 m ² (sökshakt)
Fynd	Nej
Foto	Digitalt
Analys	Nej
Grafik	Petter Nyberg
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2008:83 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Schakt 1

Längd: 9,0 m

Bredd: 2,4 m

Djup: 0,2 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med 0,10-0,30 m stora stenar. I schaktet påträffades inget av arkeologiskt intresse. Undergrunden bestod av rödbrun grusig sand med 0,10-0,30 m stora stenar.

Schakt 2

Längd: 18,0 m

Bredd: 2,2 m

Djup: 0,4 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med 0,05-0,30 m stora stenar. I schaktet påträffades inget av arkeologiskt intresse. Undergrunden bestod av rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar.

Schakt 3

Längd: 8,0 m

Bredd: 3,0 m

Djup: 0,3-0,8 m

Innehåll: Övre delen av fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med 0,05-0,30 m stora stenar.

Därunder, ca 0,15 m under torven, framkom ett ca 0,25 m tjockt lager rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av grå grusig sand.

Schakt 4, 5

Längd: 13,0-27,0 m

Bredd: 2,0-2,5 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med 0,05-0,30 m stora stenar. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schakten. Undergrunden bestod av rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar.

Schakt 6

Längd: 27,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3-0,4 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med 0,05-0,30 m stora stenar. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod i öster av rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar och i väster av gulbrun sand.

Schakt 7

Längd: 9,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av gulbrun/rödbrun sand.

Schakt 8

Längd: 13,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av rödbrun sand.

Schakt 9

Längd: 12,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av gulbrun sand.

Schakt 10

Längd: 13,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar.

Schakt 11

Längd: 6,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av rödbrun sand.

Schakt 12

Längd: 8,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,2-0,3 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av rödbrun grusig sand med rikligt av 0,02-0,30 m stora stenar.

Schakt 13

Längd: 6,0 m

Bredd: 2,0 m

Djup: 0,2 m

Innehåll: Fyllningen under torven bestod av grå sandig humus. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i schaktet. Undergrunden bestod av rödbrun sand.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A1

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 3,0 m (diameter)

Höjd: 0,4 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,4 m stora stenar

Foto: Mot SV

A2

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 2,0 m (diameter)

Höjd: 0,2 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,3 m stora stenar

Foto: Mot SV

A3

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Oval

Storlek: 3,0 x 2,5 m (N-S)

Höjd: 0,4 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,4 m stora stenar

Foto: Mot SV

A4

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Oval

Storlek: 3,5 x 2,5 m (Ö-V)

Höjd: 0,7 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,4 m stora stenar

Foto: Mot SV

A5

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Oval

Storlek: 4,5 x 4,0 m (Ö-V)

Höjd: 0,5 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,4 m stora stenar

Foto: Mot Ö

A6

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 3,5 m (diameter)

Höjd: 0,2 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,3 m stora stenar

Foto: Mot Ö

A7

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 3,0 m (diameter)

Höjd: 0,2 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,3 m stora stenar

Foto: Mot N

A8

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Oregelbunden

Storlek: 8,0 x 4,5 m (Ö-V)

Höjd: 0,4 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,4 m stora stenar

Foto: Mot Ö

A9

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 2,0 m (diameter)

Höjd: 0,3 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,5 m stora stenar

Foto: Mot NÖ

A10

Anläggningstyp: Röjningsröse

Form: Rund

Storlek: 3,5 m (diameter)

Höjd: 0,4 m

Fyllning: Bestod av 0,2-0,3 m stora stenar

Foto: Mot N

Östergötlands länsmuseum har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 vid Hagstigen Västra i Borensberg. Utredningen föranleddes av detaljplanläggning för småhusbebyggelse. Undersökningen utfördes i fält form av en besiktning av exploateringsområdet samt sökschaktsgrävning.

Vid besiktning av området påträffades ett 130 x 25 m (N-S) stort röjningsröseområde, med tio odlingsrösen av sentida karaktär. Strax väster om röjningsröseområdet framkom vid schaktningarna ett ca 70 x 40 m (NÖ-SV) stort stenfritt område. Den södra begränsningen av detta område är osäker. Möjligen rör det sig om ett område röjt från sten.